

Jegyzet/ek

Németh István

Kifinomultak és eltompultak

Egy kibodorított szénaboglyát bámulok és hallgatok, akinek a hangja inkább férfié, a frizurája inkább nőé. Első odafigyelésre nehéz volna eldönteni, melyik nemhez is tartozik. Lehetséges, hogy egy időben és egyszerre mind a kettőhöz. Tekintettel korunk furcsaságaira, ezen nem is szabadna csodálkoynom. Eme külsőségek helyett inkább mondandójára koncentrálok. Érdeemes erre odafigyelni, hiszen nem akárkiről lehet szó, ha már a tévékamerák elé állították. Figyelek is, csupa fül vagyok, mégse nagyon értem, mit is akar mondani. Pedig mintha magyarul próbálná magát megértetni. De meglehetősen bonyolultan, mintha megfeledkezne arról, hogy egy igen szélesnek mondható auditórium előtt fejtegeti gondolatait. A tévénezők tízezrei előtt. Azokat a mély gondolatait, amelyeket eddig valószínűleg csak néhány barátja előtt próbált megvilágítani. Közülük, a gondolatai közül, egyet mégis sikerült elkapnom, valamennyire fölfognom. Megpróbálok világosan, érthetően visszaadni. Az európai művészetekben, különösen a filmművészetben egy új jelenség figyelhető meg, magyarázta. Eddig is készültek ugyan úgynevezett művészfilmek, most azonban a szakma élvonalába tartozók alkotásaikkal azokat a kifinomult ízlésű értelmiségieket célozzák meg, akiknek a létszáma ugyan elenyésző, így a számukra készített filmek nézettsége is, törekvésük mégis üdvözlendő, mert a bővli helyett van bátorságuk minőséget fölkinálni. A kifinomult ízlésű értelmiségiek számára – ismételte meg az esztéta félreérthetetlenül.

De mi ebben az új, töprengtem el, miután nagy nehezen eljutott a tudatomig a filmesztéta fejtegetése? Semmi. Eddig is volt úgynevezett tömegkultúra és elit kultúra, kifinomult ízlésű, jobbára értelmiségiek csoportja, jöllehet kifinomult ízlésű egyedek akadtak a félanalfabéták tömege között is, sőt olyan írástudatlanokról is tudunk, akik iskolázatlanságuk ellenére kifinomult ízléssel rendelkeztek, sőt tehetséggel, például az ősünk, aki szavakat talált ki, fogalmakat, kimondottan elvont fogalmakat is, mint például a léhűtő.

A művészeknél maradvá, úgy gondolom, a régi korok lángelméi a kezdetektől egészen a huszadik századig, de még abba is belépve, műveikkel nem egy kiválasztott, szűk, kifinomult ízlésű elitet céloztak meg, hanem mindenkit, aki szomjazik a szépre és az igazra.

Ehhez istenadta joga van mindenkinek.

Ma minden területen tömegtermelés folyik, a művészetekben is. Nehogy az úgynevezett elit művészek az ész határán túlmutató alkotásaikkal még azt a maroknyi kifinomult ízlésű csúcserntelmiségieket is a szappanoperák titkos fogyasztóivá züllesszék.

Persze mindig fölbukkan valaki, aki született zsenialitásánál fogva magával tudja ragadni úgy a kifinomult, mint a már-már elveszettnek hitt, érzéketlen, eltoppult lelkeket.

Korunkban sem lesz ez másként.

Vannak még olvasók?

Folyóiratunk, a *Híd*, József Attila-száma felkérte a délvidéki magyar, vagy magyar olvasókat is ellátó közkönyvtárak vezetőit, írják meg, hány József Attila-kötettel rendelkezik az állományuk.

Több mint harminc könyvtáros tett eleget a felkérésnek, az adatokból kiderült, hogy a legtöbb József Attila-kötet az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárában található, összesen 33, utána rögtön a Matica srpska következik 32 kötettel, a topolyaiban 25, a zentaiban 18, a zomboriban, a hozzá tartozó tizenkét fiókkönyvtárral együtt 14, a végén a zentai Bolyai Matematikai Gimnázium könyvtára áll, egyetlenegy kötettel. Természetesen különböző kiadású József Attila-kötetekről van szó, ami azt mutatja, hogy a nagyobb könyvtáraink folyamatosan kísérték a költő megjelenő köteteit, s igyekeztek is ezeket beszerezni. Ennek alapján elégedetten állapíthatjuk meg, hogy vidékünkön a József Attila-kultusz több mint fél évszázada jelen van.

Most azonban nem erről szeretnék eszmét futtatni. Tizennyolc könyvtáros ugyanis nemcsak annak tett eleget, hogy állományának csupán az ünnepezt költő kiadványaira vonatkozó adatokat tárja elének, elárulta azt is,

összesen hány kötettel rendelkezik a rábízott intézmény, sőt, számomra ebben a pillanatban a legizgalmasabbat, talán a legidősebbet is: hány tagja, rendszeres olvasója van a bibliotékának.

Hát az derül ki, hogy bizony elég kevés. Van, amelyiknek csak százötven, másoknak ennek még a fele sem. És aki tagja, vajon mindegyik aktív könyvkölcsönzője-e? Állandó olvasója. Egyáltalán: olvasnak-e még az emberek könyvtáron belül s azon kívül?

Egy olyan valakit foglalkoztat ez, erősen önző módon, aki jó néhány könyvet tett le az olvasó asztalára, aki arra tette fel az életét, hogy könyveket írjon.

Most a világ mind a négy égtájáról azt kell hallania, hogy csökken az olvasási kedv, az emberek többsége elfordul a könyvtől. Az emberek többsége régebbi korokban se fordult a könyv felé, különösen akkor nem, amikor a többség írástudatlan volt, s ebből kifolyólag olvasni se tudott, a kisebbség meg azért nem fordult a könyv felé, mert megfizethetetlen volt számára a kézzel írt kódex, nyomtatottat pedig még nem tudott venni, mert Gutenberg meg sem született.

Ma a nyomdák nem győzik nyomni a könyveket (tavaly Magyarországon tízezer címszó jelent meg!), ezek nagy hányada azonban a kutyának se kell. Van helyettük más: internet meg SMS. Buli, feszt. Amit akarsz.

Az íróféle pedig számolni kezd magában: ha a kéziratát, kész regényét mégis elfogadná a kiadó, s megjelentetné legföllebb háromszáz példányban, ami nálunk, itt délen, lassan maximális magasság lesz, akkor, ha minden itteni magyar közkönyvtár, népkönyvtár vagy diákkönyvtár megvásárolna belőle egy példányt, de nem vásárolja meg, mert nincs egy vasa sem, és ha mégis, virtuálisan megvásárolja, az kitenne (hová a ménkübe tenni ki?) legföllebb száz példányt; ötvenet a boldog szerző szétosztogatna, szétküldögetne a Kárpát-medencében megjelenő, magyar nyelvű folyóiratoknak, újságoknak és tévéállomásoknak, a maradék százötven példány a kiadó nyakán maradna, porosodna a raktárában, mert nincs az a könyvkereskedés, amely itt a közelünkben könyvárusítással is foglalkozna, érvei szerint azért nem, mert a mai vásárlók szívesebben vesznek papír szájtörőt, mint könyvet, hát akkor miért írjon és kinek írjon az íróféle?

A fióknak? Boldogok voltak, akik kényszerítő körülmények miatt annak írtak, mert ők még tudtak hinni, reménykedni. Hogy eljő az az idő, amikor kinyílnak azok a fiókok. Valóban eljött, de sok fiókot üresen talált a nagybetűs Idő.

Tehát: ha írófélenek tartod magad, ne azon rágódj, hogy hány olvasót látsz magad körül, hanem önemésztés helyett rágd inkább a ceruzád végét. Egyszer valahol valaki el fogja olvasni megváltásra szánt soraidat. Ne-hogy úgy tegye le, mint amire kár volt időt vesztegetni. Erre ügyelj!

Végül azért abban, ugye, megegyezhetünk, egyetérthetünk, hogy kevés az olvasó. S az a kevés is fogyóban. Erről a reneszánszát élő József Attila semmit se tehet. Ám, mint mondtam, nem is erről szerettem volna itt eszmét futtatni, hanem egy mellékesnek tűnő, időtlen-időszerű kérdésről. Kinek írunk s miért? Van még értelme?

Reggeli ima

Az első, aki megszólal, egy magános pittyegető. Sajnos, a hangja után nem tudom felismerni. Párját ébresztgető, hívogató pintyőke? Boldogan mondja a magáét. Mintha nemcsak a lusta párját ébresztgetné, de buzgón biztatja a Napocskát is: kelj fel, Tűzmadár! A kitartó pittyegésre egyelőre csak a verebek riadnak fel, s rögtön olyan hangos tereferébe kezdenek, hogy elnyomják az Ébresztő hangját. Ezt sokallja meg az a magános károgó, aki reszelős hangjával szinte csendre rettentí a verebeket, vagy azért hallgatnak el hirtelen, mert keleten hatalmas ívben föllángolt a Hajnal, egy új nap kezdete. Ezt köszöntik aztán a gerlék.

Jómagam is szeretném köszönteni. Nem gyámoltalan emberi szóval, csak úgy, mint a madarak. Ember mivoltom miatt azonban ez nem állna nekem jól. De épp ember mivoltomnak köszönhetően szavak, hangok nélkül is képes vagyok imádkozni. Magamban.

Talán így is fölhallik az Egyetlen Illetékeshez.

Naponta

Elnyújtott, könyörgő hangon éneklí a kis szurtos cigánygyerek: adj néhány dinárt! Indulatosan, nyersen utasítom el: nincs néhány dinárom! A néhányat még meg is nyomom. Alighogy kimondom, elszégyellem magam. Nem volna szabad így viselkednem egy kéregetővel szemben. Megbüntet érte az Isten. Mégse fordulok vissza, mégse nyomok a markába egy ötöst vagy egy tízest, mert ennél kevesebbet már nem is igen fogadnak el a mai kéregetők.

Mindennapjaink tele vannak olyan gesztusokkal, amelyeket rögtön elkövetésük után megbánunk, mert nincs annyi erőnk, hogy azon melegében jóvá próbálnánk tenni.

Sértődötten elindulsz otthonról, pedig te sértettél, bántottál meg valakit, mégis képtelen vagy visszafordulni egy másodpercre, holott tudod, egy elnéző, bocsánatkérő mozdulattal, mosollyal mindent rendbe hozhatnál.

És azt is tudod, hogy meggondolatlansággal, oktalan indulattal nemcsak a megbántott személynek okoztál rossz napot, hanem önmagadnak is, pedig mindez elkerülhető lett volna egy másfajta gesztussal, mint amilyennel bevágtad magad után az ajtót.

Sok a gond, mindnyájan idegesek vagyunk, a dolgok nem mennek úgy, ahogy szeretnénk, a feleséged szemében az annyira ismerős megbántódottság, már megint mi a bajod, mordulsz rá, semmi, válaszolja ridegen, lemondóan, olyan hangon, amiből meg kellene érezned, mi a baja, de hát te erre épp akkor képtelen vagy.

Pedig akkor kéne visszafordulnod, akkor, mielőtt bevágnád magad után az ajtót. Épp akkor kéne megállni egy másodpercre. Mert egyetlen mozdulattal helyrehozhatnád mindent. Tudod jól. Jól tudod. Mégse teszed.

Avagy annak a szurtos kis cigánynak nem mondhattad volna, előtte megállva egy másodpercre, a szemébe nézve, hogy most nem adhatsz semmit, majd legközelebb?

Még akkor is, ha történetesen tele volt a zsebed apróval, cukorkával, kincsekkel.

Mint annyiszor már, csak a zsebed.

Kettészelt egység

Autópálya vág át egy érintetlen területet, amelyen eddig háborítatlanul éltek és virultak különféle, közöttük védett csúszómászók, bogarak, madarak, növények, most a környezetvédők és a természetbarátok attól tartanak, hogy ezzel a beavatkozással, építkezéssel fölkaivarnak, fölborítanak, tönkretesznek egy olyan természeti egységet, amit őriznünk kellene, mint a szemünk fényét. Igen ám, de a haladás és a racionalizmus azt követeli, beleértve az anyagiakat is, hogy a már megkezdett autópálya nyílegyenesen haladjon tovább, ne pedig a szóban forgó terület megkerülésével.

A zöldek máris felemelték tiltakozó szavukat.

Az a különleges kankalin, kikerics vagy számartövis, amely jóformán már csak ezen a területen található széles Európában, megmaradhat ugyan az épülő autópálya mindkét oldalán, az itt fészkelő madarak is átrepülhetnek majd a sztráda felett, de mi legyen azokkal a ritka gyíkfélékkel, csúszómászókkal, bogarakkal, amelyek közlekedni próbálnak a kettészelt birodalmuk között, amelyeknek, hogy ezt megtehessék, át kell mászniuk az autópálya széles sávján, ahol sűrű egymásutánban száguldanak a gépjárművek? És mi legyen a nyulakkal, az őzekkel, a sünökkel? És azokkal a madárfélékkel, amelyek inkább csak futni tudnak, mint repülni.

Eme teremtmények részére a beruházók építsenek felüljárót vagy aluljárót.

A beruházók, még ha lennének is olyan nagylelkűek, hogy ezt megtennék, ki garantálná, hogy a szarvasbogarak, a százlábúak, a sünök ezeket az átjárókat választanák, ha az autópálya egyik oldaláról át szeretnének látogatni a másikon élő rokonaikhoz? Egyszer talán sok-sok nemzedék tapasztalata alapján megszoknák, megtanulnák. Miközben rengetegen odavesznének a gépkocsik kerekei alatt. Odaveszne az utolsó gyíkcocsa is.

Mit lehet ilyen esetben tenni?

A környezetvédők egy ideig tiltakoznak, aztán belefáradnak, s akkorára már meg is épült a sztráda kérdéses szakasza.

Kettévágtak egy világot, amely évszázadokon, évezredekken át együvé tartozott.

Nem először következik be ilyen katasztrófa. Mert végül is arról van szó. Ember okozta katasztrófáról. Rövidlátásról, önzésről, jövőépítő rombolásról.

Máris magam előtt látom a síró gyíkokat, a nyöszörgő, nyüszítő sünöket, a zavarodottan tekergő gilisztákat, a nyakukat nyújtogató, kétségbeesett tűzokokat, akik, igenis akik, át szeretnének vergődni az elébük épített félelmetes akadályon. Hiszen az akadály túloldalán élnek rokonaik, szeretteik, hozzájuk igyekeznének, de nem jutnak a túlsó oldalra, mert mindnyájukat eltapossák az autók.

De mit lehet tenni, az emberek már ilyenek. Nemcsak a földi békák közé húznak gyilkos határokat, hanem saját maguk közé is, nemegyszer szögesdróttal, aknamezővel megspékelve.